

УДК 930.1

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.128.1.07>А. Кошелєв, студент магістратури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕОРІЯ ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ В СУЧАСНИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ДИСКУРСАХ

У статті розглядається процес розвитку теорії історичного наративу протягом другої половини XX – початку XXI століть. Увага зосереджена на питаннях зв'язку історичного наративу із реальністю минулого та впливу суб'єкт-об'єктних відносин у процесі викладу істориком результатів свого дослідження. Прослідковується трансформація сприйняття теоретиками історичних наративів проблеми зв'язку між текстом і реальністю минулого. Дослідження теорії історичного наративу розпочинається із розгляду аналітичної традиції бачення зв'язку тексту історика та минулого, яке він досліджує. Робиться акцент на логіко-дедуктивному елементі побудови істориком результатів своїх досліджень, розглядається специфіка сприйняття аналітиками даної проблематики. Спираючись на досягнення аналітичної філософії історії у статті, проаналізовано постмодерну наративістську теорію історії, розроблену американським дослідником Х. Уайтом. Вивчення цієї теорії розглядається у зв'язку з аналітичною традицією, прослідковуються спільні корені обидвох течій та визначаються відмінності між ними. Увагу зосереджено на поетико-риторичному елементі історичного наративу та питанні адекватності відображення реальності минулого в тексті історика. Подальший розвиток теорії історичного наративу вивчається у зв'язку із питанням про можливість вийти за рамки текстуалізму та сприйняття минулого за допомогою безпосереднього досвіду.

Ключові слова: історичний наратив, теорія, постмодерн, метафора, аналітична теорія історії.

Проблема теорії історичних наративів на сьогоднішній день актуалізується двома причинами. По-перше, це питання суб'єктивності історичних текстів. Не зважаючи на те, що сучасна історична наука має чіткі критерії дослідження джерел, визначений алгоритм роботи, покликаний допомогти встановити істинність інформації, яку вони в собі несуть, ми можемо констатувати, що звинувачення у суб'єктивності історичних текстів є розповсюдженими не лише серед широкої аудиторії, але й у вітчизняному академічному середовищі. Проблема суб'єктивності виникає не на фазі дослідження джерел та встановлення певної інформації про минуле (хоча неможна повністю виключати суб'єктивізм під час роботи із джерелами), а під час інтеграції істориком результатів своїх досліджень та намагання ним побудувати цілісну картину минулого, пояснити або зрозуміти його. Використання аналогічних джерел для висвітлення однієї проблематики призводить до побудови різних репрезентацій історії. Дослідження теорії історичних наративів покликане розкрити причини зазначеної вище проблеми суб'єктивності.

По-друге, проблема теорії історичних наративів актуалізується через відсутність у сучасних дослідженнях єдиного бачення щодо зв'язку наративу з минулим. Ми можемо спостерігати, що сучасні методологічні дискурси теорії історичного наративу є поліваріантними, що дає змогу стверджувати про існування спектру ідей в її рамках. Тому виникає необхідність дослідити засади, на яких ґрунтуються різні бачення теорії історичного наративу, та з'ясувати подальші перспективи їх розвитку.

У цій статті запропоновано аналіз складових розвитку теорії історичного наративу в другій половині XX – поч. XXI століть. У дослідженні акцентовано увагу на генетично пов'язаних напрямках методології та філософії дослідження минулого, які розкривають сутність теорії історичного наративу та спроби її модифікації. Зокрема розглянуто:

1. Основи аналітичної філософії історії та її зв'язок із постмодерною наративістською теорією.

2. Ключові засади теорії історичного наративу, розробленої Х. Уайтом та його послідовниками.

3. Основи теорії Піднесеного історичного досвіду Ф. Анкерсмита та його бачення можливості вийти за рамки конструювання минулого в історичному наративі.

Дана розвідка ґрунтується на аналізі праць істориків та теоретиків історичної науки, які побудували та розвинули наративістську теорію історії, а також їхніх послідовників та противників. В основу дослідження покладені праці Х. Уайта [1; 11] та Ф. Анкерсмита [2; 3]. Окрім творів зазначених вчених, нами використовувалися

праці Е. Доманської [6], Р. Арона [5], інтерв'ю Є. Топольського [9], Х. Кьолнера [8], Г. Іггерса [7], Х. Уайта [10]. Однією з важливих проблем сучасної теорії історичного наративу, піднятих у працях вищезазначених дослідників, є співвідношення тексту історика із репрезентованою у ньому реальністю минулого. І ми мусимо констатувати, що дана проблема лежить в основі багатьох дискусій історієписання кінця XX – початку XXI століття, але остаточного вирішення вона не отримала й на сьогоднішній день. Спираючись на це, мета даного дослідження полягає у визначенні концептуальних засад теорії історичного наративу, які викликають дискусії у теоретиків історичних студій.

Теорія історичного наративу та теорія історичних досліджень минулого є різними за своєю суттю напрямками методології історії. Вони відрізняються за важливим для розуміння проблематики даної статті параметром.

Теорії історичних досліджень спрямовані на побудову методологічного обґрунтування діяльності історика під час процесу збору інформації про минуле та можливості встановлення її істинності. Іншими словами, теорії історичних досліджень зосереджуються на фазі роботи історика із джерелами, результат якої виражається в окремих висловлюваннях про минуле. Критерієм цих висловлювань є істина або хибність. Вважається, що отримання інформації та її подальша репрезентація (написання істориком роботи) є нерозривним, генетично пов'язаним процесом. Якщо будуть встановлені шляхи отримання істинної інформації про минуле, то питання її адекватної репрезентації не викликає жодних сумнівів.

Теорія історичного наративу будується на інших засадах. Для неї важливою є різниця між двома фазами роботи історика: накопичення результатів (робота із джерелами) та інтеграцією цих результатів у текст (фаза письма). Теорія історичного наративу виходить із принципової позиції про те, що на фазі письма, тобто побудови цілісного тексту, історик переступає за рамки аналітико-композиційного методу, а, отже, тексти за своєю логікою відрізняються від логіки окремих речень. Історичне письмо не може бути повністю редуковано до історичного дослідження і його результатів. Іншими словами, теорія історичного наративу визнає певну незалежність тексту як цілості від результатів дослідження історика, виражених окремими логічними висловлюваннями.

Для того, щоб чітко зрозуміти вихідні положення теорії історичного наративу, яка є основним предметом нашого дослідження, нам необхідно знайти ті сили, які стали базисом для її розвитку. За визначенням польської дослідниці, професора університету імені Адама Міцкевича у Познані Е. Доманської, наративіст-

ська теорія історії постала на противагу аналітичній філософії історії [6, с. 8], і тому пошуки слід розпочати саме в аналітичній традиції історієписання.

Зазначимо, що у даній статті ми не розглядатимемо особливості та тонкощі розвитку аналітичної філософії, її контрверзи та перспективи розвитку. Предметом нашого зацікавлення є ті аспекти аналітичної філософії, які були використані свого часу теоретиками історії для побудови теорій репрезентації минулого і її вихідні положення.

Обґрунтування ідей аналітичної філософії протягом ХХ століття зазнавало змін та уточнень і на сьогоднішній день проблематика та сфери зацікавленості представників цієї традиції відрізняються від підходів першої половини ХХ століття. Однак для нас важливими є досягнення ранньої або традиційної аналітичної філософії, адже саме її ідеї були "гуманізовані" та переведені у площину філософії історії.

Початок розвитку традиційної аналітичної філософії пов'язують з іменами Е. Мура, Б. Рассела та Л. Вітгенштайна. Головною ідеєю діяльності цих мислителів було осмислення реальності крізь призму "ідеальної" мови. Ідеальна мова повинна бути позбавлена неточності, суперечностей та багатозначності, що є властивим для природньої, побутової мови. Ідеальна мова – це формальна мова. Вихідні положення, на які спиралися зазначені дослідники, були взяті із сфери математичної логіки, а тому ранні концепції мови аналітичної філософії розглядають як результат використання логіко-математичних методів [4, с. 9]. Узагальнюючи особливості ранньої аналітичної філософії, констатують такі її характеристики [4, с. 10]:

1. Абсолютизація формального підходу до мови. Даний посыл ґрунтувався на вірі в можливість побудувати позбавлену неточностей мову, завдяки якій можна було описати все різноманіття феноменальної дійсності.

2. Мова розумілась як "образ світу", а не засіб для вираження думок. Вважалось, що для досягнення достовірного знання необхідно побудувати мову, яка б адекватно відображала об'єктивну реальність, адже мова є образом цієї реальності. Дані ідеї розвивалися під впливом утвердження реалізму в філософії початку ХХ століття.

3. Поняття істини не розглядалося поза рамками висловлювань про факти дійсності, які можна виразити шляхом використання апарату логіки як науки.

4. На основі аналізу та експлікації таких понять, як "смісл", "значення", "істина", "висловлювання" відбулася дистинкція понять мови-об'єкта (формалізованої конструкції) та метамови (логіко-семантичного аналізу мови-об'єкта).

У подальшому розвитку ідей аналітичної філософії відбувалися зміни, акценти поступово зміщувалися від лінгвістичної філософії до філософії свідомості, що сформувало сучасні сфери досліджень даної традиції. Окрім цього відбулася своєрідна "гуманізація" аналітичної філософії, пов'язана з розширенням її взаємодії з гуманітарними дисциплінами, в тому числі й історією.

В основу нашого розгляду аналітичної філософії історії були покладені "Лекції з філософії історії" Р. Арона, прочитані автором у 70-х рр. ХХ століття в Коллеж-де-Франс [5]. У цій праці дослідником зроблено глибокий аналіз аналітичної традиції в історієписанні та її зв'язок із німецькою герменевтикою. Як вже зазначалося, аналітична філософія історії абсолютизує значення логіки у побудові істинних висловлювань про дійсність. Також даний постулат залишається справедливим для побудови висловлювань щодо реальності минулого. Для аналітиків принципово важливою є різниця між психологією історика і логікою історичного дискурсу [5, с. 77]. З цього виходить, що логіку не цікава мета, з якою пишеться історична робота, а єдина інтенціональ-

ність, яку він допускає – це намір досягти істини. Р. Арон з цього приводу зазначає: "Чому існує ця відмінність між психологією історика та логікою історичного дискурсу? Тому що (по-друге) історик, згідно зі строгим визначенням, – це людина, метою якої є висловити істині судження про події минулого. Звідси випливає (по-третє) необхідність припущення, що висловлювання про минуле можуть бути істинними або хибними незалежно від намірів істориків. По-четверте, з точки зору логіки будь-яка історія, будь-яка історична розповідь складається із висловлювань, які претендують на істинність і стверджують істину про факти, події або про взаємозв'язки подій. Тому якщо прийняти дане логічне визначення історії, то для логіки не існує відмінностей між видами історій" [5, с. 77].

Таким чином, ми спостерігаємо екстраполяцію методів та підходів, розроблених філософами аналітичної традиції, на сферу дослідження минулого. В основу істинного відображення минулого покладені правильно сформульовані, з точки зору логіки, твердження. Ці судження мають безпосередній стосунок до історичного факту, який стає критерієм істинності в даній традиції. Для аналітиків є принципово важливим оперування поняттям "істина" щодо реальності, у тому числі реальності минулого. У логіків немає сумнівів щодо існування минулого, яке виступає в їхньому розумінні об'єктом, здатним постачати нам істинну інформацію про себе, і завдання полягає в тому, щоб цю інформацію виразити у вигляді логічного висловлювання. Відповідно, позбавлене будь-якого емоційного забарвлення, пов'язаного із психологічним налаштуванням історика, логічне висловлювання надає нам істинну інформацію про минуле. Важливо зазначити, що аналітики не вважають, що існує можливість завдяки логічним висловлюванням побудувати цілісну картину минулого, адже визнають, що жодна подія або явище не може бути цілісно пізнаним. Минуле реконструюється. Але це не означає, що фрагментарні відомості про нього не можуть бути істинними.

Залишається питання з приводу взаємозв'язку між окремими висловлюваннями про минуле або зв'язку між фактами, які виражені у цих висловлюваннях. Для відповіді на це запитання ключовим є постулат аналітиків про те, що "будь-яка історія передає зв'язані між собою події" [6, с. 79]. Необхідною умовою для реконструкції істориком частини минулого у своїй роботі, неважливо якого вона характеру, повинно бути оперування висловлюваннями, які, по-перше, мають істинний зв'язок із минулим (із фактами минулого), а, по-друге, повинні бути логічно пов'язані одне з одним. Цей зв'язок одного висловлювання про минуле з іншим в тексті історика має елемент інтерпретації, який імпліцитно пояснює нам логіку послідовності. Р. Арон зазначає, що якщо немає мінімуму послідовності, то не має й історії [5, с. 80].

Підсумовуючі вплив на розвиток теорії історичних досліджень аналітичної філософії, зазначимо, що: а) на історичну науку вплинув лінгвістичний поворот у філософії, результатом чого стало сприйняття діяльності історика, в першу чергу, як генератора висловлювань про минуле. Предметом дослідження стали саме висловлювання історика та їх зв'язок із минулим; б) робота історика сприймається як реконструкція історичної реальності шляхом побудови логічного взаємозв'язку між окремими істинними висловлюваннями про минуле. Взаємозв'язок між окремими висловлюваннями є результатом введення в текст мінімуму інтерпретації, яка є необхідною умовою пояснення логічної послідовності висловлювань історичного тексту.

Наведена вище теза аналітиків про зв'язок окремих висловлювань в тексті історика є для нас ключовою для розуміння формування постмодерної наративістської теорії, розробленої Х. Уайтом.

Витоки наративістської теорії беруть початок з твердження, що робота історика, в яку він інтегрував результати свого дослідження, не є простою послідовністю пов'язаних за допомогою логіки тверджень про реальність минулого. Наратив, який об'єднує в собі різні висловлювання про минуле, є цілісним не за допомогою логіки, а завдяки тропу, обраного істориком для створення наративу. Слово *trope* прийшло в сучасну мову з давньої Греції, де означало "зворот", "шлях" або "манера". У модерні індо-європейські мови дане слово прийшло як *oitropus*, що в класичній латині означало "метафора" або "фігура мовлення", а у пізній латині, особливо стосовно музичної теорії, "тональність" або "розмір" ("mood" or "measure"). У сучасній мові найнаближенішим значенням слова *trope* є *стиль* [1, с. 2].

Розгляд цілісності історичного наративу крізь призму стилю або форми, яка його об'єднує, призвів до звернення теоретиків історії, першим з яких був Х. Уайт, до літературної теорії, адже саме вона має необхідні інструменти дослідження тексту як цілісності. Основним інструментом наративістської теорії стала тропологія. Саме завдяки їй Х. Уайт дослідив різні виміри історичного дискурсу: онтологічного і епістемологічного, етичного та ідеологічного, естетичного і формального. У "Метаісторії" Х. Уайт наступним чином визначає тропологію: "Тропологія – це теоретичне пояснення вигаданого дискурсу, усіх способів, якими різні типи фігур (метафора, метонімія, синекдоха та іронія) створюють типи образів і зв'язки між ними, які здатні слугувати знаками реальності, яку можна лише уявити, а не сприйняти безпосередньо. Дискурсивні зв'язки між фігурами (людей, подій, процесів) в дискурсі не є логічними зв'язками або дедуктивними з'єднаннями одного з іншим. Вони, в загальному сенсі слова, метафоричні, тобто засновані на поетичних техніках конденсації, заміщення, символізації та перегляду" [11, с. 8].

Тропологічна теорія історичного дискурсу передбачає розуміння минулого як простору фантазії, тобто чимось таким, що не можна відтворити, а можна лише уявити. Але фантазія у даному випадку не означає, що історик видумує минуле. Уява сприяє організації історичних фактів, отриманих дослідником під час роботи із джерелами, і результат цієї організації (тобто текст історика, наратив), часто говорить про ті речі, які не можуть бути обґрунтовані результатами їх дослідження. Архітектоніка тексту історика, створена ним на основі його власних композиційних міркувань, трансформувала матеріали, які він зібрав в архівах [10, с. 35]. Даний постулат наблизив історію до літературної теорії, адже необхідно було дослідити характеристики різних способів репрезентації.

Теорія історичного наративу також розвивалася, спираючись на досягнення риторики. У своєму інтерв'ю Х. Уайт зазначає, що не дивлячись на те, що наратив має речення, самі наративи не розширюються до множини речень. Компоненти наративу не зводяться лише до речень. Ці компоненти екстрапропозиційальні і асоціюються з синтаксисом. Але це не граматичний синтаксис. Це синтаксис використання мови, яка розміщена по той бік речень. Він пов'язує речення воедино. Можна сполучити речення разом за допомогою логіки, а можна за допомогою тропології. Тропологія використовується тому, що нам необхідна теорія відхилень від логічних очікувань. Наратив не може бути підкорений строгим правилам логічної дедукції. Саме тому дослідник звернувся до теорії риторики, адже вважає, що риторика передбачає теорію імпровізованого дискурсу [10, с. 35].

Таким чином, наративістська теорія сприймає минуле як конструкт, підкорену реальність, вписану у сітку наративу. Адже риторика не визнає єдиного правильного способу мовлення про світ та його репрезентації, оскільки мова довільна у своєму відношенні до цього

світу. І правильність дискурсу, його істинність визначається тим, хто має владу це робити, а не ідеалістичною абсолютною істиною. Її не знаходять, а конструюють.

Приділимо більше уваги саме цій тезі наративістів щодо категорії "істина", адже вона є найбільш контроверсійною та веде до далекосяжних наслідків. Х. Кьолнер у своєму інтерв'ю Е. Доманській зазначав, що поняття "істини" не може бути відірване від аудиторії, яка її сприймає. Оскільки не може існувати універсальної аудиторії, то й існування універсальної істини ставиться під сумнів [8, с. 62-64]. Звідти випливає його інша теза про те, що минуле є лише способом існування теперішнього, і відобразити "істинне" минуле з цієї точки зору вбачається неможливим. Його можна створити вірним для певного моменту, а правильність визначається різними владними структурами. У даному випадку визнається існування дистанції між реальністю та мовою, яка її описує.

Така позиція щодо історичної істини поділяється далеко не усіма істориками та теоретиками як мінімум зважаючи на етичні наслідки такої позиції. Чи можна вважати конструктором нашої уяви голод в Україні 1932 – 1933 років або події, що відбулися в США 11 вересня 2001 року? Г. Іггерс з цього приводу задавався питанням: "...якщо ми демонструємо межу між фактами і фікцією і прирівнюємо історію до вимислу, то як ми можемо захистити себе від тверджень, що Голокосту ніколи не було?" [7, с. 165]. Однак варто зауважити, що наративізм не передбачає спекулювання фактами, вираженими окремими реченнями. Їхній зв'язок із минулим ніхто не відкидає. Проте, вписані в наратив та об'єднані певним сюжетом ("сюжет" є важливою категорією теорії історичного наративу) факти деформуються в залежності від обраного істориком тропу, що робиться несвідомо, але обов'язково кожним дослідником.

Таку "приреченість" історика на конструювання минулого у наративізмі Х. Уайта пов'язують із традицією, покладеною кантівським трансценденталізмом. На даному зв'язку, зокрема, акцентує увагу Ф. Анкерсміт, який розробив теорію антиуайтівську за своїм характером, хоча сам автор визнає, що власні наукові пошуки розпочав з наративізму [2]. Ф. Анкерсміт зробив спробу подолати дистанцію між текстом історика та реальністю минулого, яку Х. Уайт та послідовники оголосили неподоланою.

Для розуміння запропонованого Ф. Анкерсмітом шляху відходу від безумовного конструктивізму теорії історичного наративу звернемося до поняття метафори – однієї з ключових категорій наративізму. Порівнюючи уайтівську метафору та кантівський трансценденталізм, Ф. Анкерсміт акцентує увагу на їхній функціональній еквівалентності. І кантівський трансцендентальний суб'єкт, і метафорична точка зору дозволяють нам організувати реальність, зробити невідоме відомим. Автор зазначає, що в цілому метафора ефективна в організації знання способами, які можуть слугувати нашим соціальним і політичним цілям (і це також пояснює, чому соціальний, політичний і, отже, історичний світ є улюбленою сферою застосування метафори) [2, с. 37–38]. Вище зазначалося, що тропологічна теорія історичного наративу передбачає використання істориком уяви. Саме уява, на цьому варто наголосити, є тим інструментом вченого, яким він послуговується для інтеграції результатів своїх досліджень у наратив. Уява історика перетворюється у наратив у відповідності до обраного ним стилю або тропу. Таких тропів, як зазначає Х. Уайт, у західноєвропейському інтелектуальному середовищі було створено чотири [11]. Ці тропологічні моделі пояснення й обумовлювали звичні для західної людини описи соціоісторичної реальності [2, с. 42].

Функція метафори перетворювати невідоме на відоме, приручати минуле та пояснювати його нам пов'яз-

зані Х. Уайтом із двома категоріями естетики XVIII століття. Мова йде про категорії піднесеного та прекрасного. В естетичній теорії прекрасне асоціюється з "порядком", "відчуттям, сенсом і виразною дією"; піднесене, навпаки, ставить нас перед тим, що не вловимо або не досягнемо для наших спроб осмислення [2, с. 41]. Звідси випливає, що тропологія Х. Уайта, функцією якої є приручати реальність минулого, робити її відомою для нас, пов'язана із категорією прекрасного і позбавлена аспектів піднесеного. Саме навколо цього співвідношення двох зазначених естетичних категорій ґрунтуються спроби Ф. Анкерсміта подолати кантіанство та метафоризм у побудові своєї теорії історії – теорії піднесеного історичного досвіду.

Вихідною точкою даної теорії виступає досвід, який є центральною категорією кантівського трансценденталізму. Відповідно досвід минулого або історичний досвід покладений Ф. Анкерсмітом в основу своєї теорії. Головною метою, яку ставить перед собою дослідник, є виявлення такого способу пізнання минулого, який би дозволив уникнути дистанції між реальністю минулого та її репрезентаціями в тексті історика. Наративізм проголошує неминучість такої дистанції, оскільки, як уже вказувалося, метафора є способом "приручення" минулого, а не відображенням. Виникає запитання: чи існує минуле поза формулюючим його в наративній формі тропом? Чи можна пізнати історію безпосередньо?

Для відповідей на ці запитання Ф. Анкерсміт звернувся до трактату Аристотеля "Про душу", в якому давньогрецький філософ побудував альтернативну кантівській теорію пізнання. Сам Ф. Анкерсміт зазначав, що звернення до Аристотеля знадобилося задля переходу від однієї парадигми до іншої, що є необхідною умовою побудови антикантіанської теорії історичного досвіду [2, с. 56]. Не заглиблюючись у розгляд трактату Аристотеля, зазначимо, що Ф. Анкерсміт знайшов у ньому відправну точку побудови своєї теорії – відсутність розподілу між суб'єктом та об'єктом пізнання, що є характерним для трансцендентальної та епістемологічної традиції, започаткованої Декартом та Кантом. Мислення, за Аристотелем, приймає форму об'єктів пізнання безпосередньо, що є однією з важливих характеристик для Ф. Анкерсміта. Подальший розвиток своєї теорії дослідник здійснив, спираючись на досягнення психоаналізу З. Фрейда з його переконанням про те, що свідомість здатна фіксувати особисту психологічну історію індивіда. З. Фрейд стверджував про ідентичність поведінки невротика під час його згадки про певну травму з його життя і самим переживанням травми. Як зазначав Ф. Анкерсміт: "Саме переживання і те, як це переживання відображається в психіці невротика, має структуру схожості або, принаймні, тісний зв'язок; аналогія з теорією чуттєвого пізнання Аристотеля очевидна" [2, с. 60]. Дослідження теоретичних здобутків Аристотеля та Фрейда знадобилися для підтвердження існування можливості безпосереднього пізнання минулого, хоча в даному випадку лише індивідуального минулого шляхом переживання травми.

Досвід персонального переживання минулого було взято Ф. Анкерсмітом в основу теорії піднесеного історичного досвіду. Автор зазначає, що якщо ми й маємо здатність мати досвід минулого в справжньому сенсі цього слова, то це є почуття ностальгії, яке несе чіткі ознаки найвіддалішої точки відліку при виявленні історичного досвіду [2, с. 329]. Не заглиблюючись у хід роздумів автора щодо взаємозв'язку ностальгичного персонального досвіду минулого та загального історичного досвіду, наведемо декілька основних тез, які допоможуть зрозуміти його теорію:

1. Подія, яку ми ностальгично переживаємо, може бути пережита лише комплексно, об'єднавши у собі всі

елементи минулого разом. Не можна пережити лише частину якоїсь події. Минуле відчувається в усій його багатобарвності і цілісності.

2. Важливою характеристикою ностальгичного досвіду є розмивання межі між минулим та теперішнім при повній усвідомленості відмінності між ними. У ностальгичному досвіді минуле і теперішнє зближуються, але в той самий час історія перестає бути минулим.

3. Джерелами ностальгичного досвіду виступають декілька феноменів реальності, з якими зустрічається історик під час роботи. Ф. Анкерсміт вважає, що дослідник минулого здатен пережити це минуле так само, як і індивідуальний досвід.

Варто пояснити останню тезу, з приводу якої виникає запитання: за яких умов історик здатен безпосередньо пережити минуле? Ф. Анкерсміт наводить декілька прикладів робіт Гете, Мішле та Хьойзенга, в яких є описи того, що він вважає отриманням безпосереднього досвіду минулого [2, с. 348–349]. З наведених автором прикладів для нас важливо з'ясувати джерела цього досвіду та умови його отримання. Так, відзначимо необхідність відчуття психологічної близькості до події переживання. Як у випадку з ностальгією, коли ми переживаємо значимі для нас спогади, так і у випадку з історією, подія повинна мати для історика важливе значення. По-друге, необхідний контакт із джерелом. Ним може виступати Собор або старовинний дім (як у випадку з Гете), площа, де відбувалася революція (у прикладі з Мішле це Французька революція), а може виступати й текст або музичні ноти, про що говорив Хьойзенга. Для кращої демонстрації ностальгичного сприйняття минулого наведемо приклад з роботи Мішле "Історія Французької революції", яку Ф. Анкерсміт згадував для підтвердження своєї позиції [2, с. 356]. Зауважимо, що Мішле народився у 1798 році і ніяк не міг переживати особисто події Великої революції: "Я втратив мого батька, з яким провів усе моє життя сорок вісім років. Коли це трапилось, я озирнувся навколо, я був в іншому місці, я квапливо завершив цю роботу, про яку мріяв протягом такого довгого часу. Я стояв під Бастилією, я брав фортецю, я помістив на її башти безсмертний прапор... Це зійшло на мене несподівано, подібно кулі, яку випустили з Бастилії". Саме в цей час, зазначає Ф. Анкерсміт, коли минуле наблизилось до Мішле і стало майже таким реальним, як "куля, що випустили з Бастилії", воно перетворилось на теперішнє; в цей самий час він був до "відновлення" минулого ближче, ніж коли-небудь раніше, але "знову був відкинутий у спускошення теперішнього" [2, с. 356].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що вплив лінгвістичного повороту, який відбувся у філософії, прийшов в теорію та методологію історії через аналітичну традицію. Як аналітична філософія історії, так і постмодерні теорії історичного наративу є результатами повороту до текстуалізму та конструктивізму в історієписанні. Прослідивши процес формування та трансформації теорії історичного наративу, який сприймається нами як цілісна інтеграція результатів дослідження історика, ми побачили вихідні положення та основні постулати даної теорії. Найголовнішим досягненням наративізму можна назвати плюралізм та розмивання меж істинного та хибного в історієписанні. Оголошення інформації про минуле, яку історик видобуває в архівах, приреченої бути трансформованою завдяки метафорі, несвідомо обраної дослідником для об'єднання результатів дослідження, зробило неподоланою відстань між текстом та історичною реальністю. Історичну реальність з точки зору наративізму не можна відобразити, а можна лише сконструювати.

Сподіваючись віднайти шляхи, які б дозволили подолати метафоричне підкорення соціальної реальності, Ф. Анкерсміт розробив теорію, яка передбачає можли-